

Dilencilik Konusundaki Hadislerin Kaynak Değeri ve Rivâyet-Dirâyet Bütünlüğü Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Mustafa ÖZTOPRAK*

Özet

İnsanlar, dünya hayatında kendilerine verilen rızıklar sayesinde yaşamlarını devam ettirmektedirler. Bazılarının zengin bazılarının ise fakir olması ilahi yazgının gereğidir. İçinde bulunduğu hali kabul etmeyen ve kolay yoldan servete ulaşmak isteyenler başkalarının elinde bulunan mal, para ve imkânlardan faydalanmak isterler. Dilenciler genellikle bir şeyler isterken dini içerikli mesajları kullanırlar. Dinin temel naslarından biri olan hadisler çerçevesinde, Hz. Peygamber'in dilencilığa bakışı ve uygulamalarının tespit edilmesi önem arz etmektedir. Müslümanlar arasında dilencilığa bakışta pek çok farklılıklar bulunmaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinin tespit edilmesi meselenin daha net anlaşılmasını sağlayacaktır. Bundan dolayı makalede dilencilikle ilgili hadisler bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca hadisler çerçevesinde, günümüzde dilencilığa nasıl yaklaşılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Abstract

As A Source, the Value of the Hadiths about Mendicancy and Their Interpretation in Terms of al-Riwayah and al-Dirayah

People continue their lives thanks to the sustenance that is given to them. Some of them to be rich or to be poor are the necessity of

* Yrd. Doç. Dr., Sinop Ü. İlahiyat Fakültesi, mustafa.oztoprak@hotmail.com

the divine destiny. Some people, who don't accept their situation or desire to become rich easily, want to make use of the goods, money and opportunities which are in the hands of others. When the beggars are demanding something they usually use religious messages. In the framework of the hadiths which are one of the main evidences of the religion, it is important to identify the viewpoint of the Prophet and his applications on the beggary. Among the Muslims there are many differences in approach to panhandling. But the detection of the word and the deeds of the Prophet will provide a clearer understanding of the matter. Therefor in this paper it will be tried to collect the hadiths which are related to the beggary. Also it is focused on that how the beggary should be approached within the framework of hadith today.

Anahtar Kelimeler: Dilenme, Dilencilik, Hadis, Toplumsal Problem, Peygamber.

Key Words: Beggary, Mendicancy, Hadith, Social Problem, Prophet.

Giriş

Allâh Teâlâ yeryüzündeki bütün canlıların rızkını takdir etmiştir. Ancak her bir canlı rızkının nerede olduğunu bilmemektedir. Bulunduğu konum gereğince elinden geleni yapan kişilerin nasiplerini bulması muhakkaktır. Dünya hayatında takdir edilen rızıklar her bir birey için farklılıklar arz etmektedir. Kimi zengin kimi ise fakir konumundadır.

Yaratıcının takdir ettiği rızık ile yetinmeyen ve içinde bulunduğu ekonomik durumu kabullenmeyenlerden bazıları ise insanlardan yardım isteme yolunu tutmuştur. Dilenme gerekçeleri incelendiğinde fakirlik, hastalık ve yolda kalma figürleri etkin olarak kullanılmaktadır.

İnsanlardan yardım isteme konumundaki kişiler genellikle durumlarının kötü olduğunu ifade etmektedirler. Ekonomik durumlarını izhar ederken karşıdaki kişileri ikna etmek için dini kanıtlarla süslenen sözler serdetmektedirler. “Allah rızası için”, “Çocuğunun, sevdiğinin başı için”, “Sevdiklerinin sadakası için”, “Az sadaka çok belayı def eder” ifadeleri dini içerikli sözlerin en yaygın kullanılanlarındandır.¹ Dilenme esnasında, dini ifade ve söylemlerin yanında hadislerin de kullanıldığı bir gerçektir. Hal böyle iken dilenme konusuna temel teşkil edilen rivayetlerin tespit ve tahlil edilme ihtiyacı zuhur etmiştir.

¹ Vatandaş, Celalettin, “Dilencilik ve Dilenciler”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(1), s. 177.

Türkiye’de dilencililiğin dinî boyutunu özellikle hadis ilmi açısından değerlendirmesini yapan bir çalışma tespit edilememiştir. Meselenin sosyolojik açıdan değerlendirmesi, dilencilikle mücadele ve Osmanlı dönemindeki dilencilikle ilgili bilgi verme şeklinde araştırmalar yapılmıştır.² Bilimsel olmayan iki makalede ise dilencililiğin genel olarak ayet, hadis ve kişisel görüşler çerçevesinde değerlendirmesi yapılmıştır.³

Makalede dilencilik konusu ile alakalı rivayetleri tespit, tahlil ve değerlendirme amaçlanmaktadır. Konu, “Rasûlüllâh’ın Her İsteyene İsteddiğini Vermesi Yönündeki Hadisler”, “Rasûlüllâh’ın İsteyene Göre Farklı Davrandığı İle İlgili Rivâyet”, “Dilencililiği Zemmeden Rivâyetler” ve “Hadislerin Rivâyet-Dirâyet Bütünlüğü Çerçevesinde Değerlendirilmesi” şeklinde dört başlık halinde ele alınacaktır. Rivâyetlerden sahîh olanlardan ziyade problemli olanlar üzerinde isnat ve metin açısından inceleme ve değerlendirmeler yapılacaktır. Aynı bir başlık olarak da hadislerin rivâyet-dirâyet bütünlüğü açısından nasıl anlaşıldığı/anlaşılması gerektiği hususunda izahlara yer verilecektir.

I. Dilencililiği Yasaklamayan Hadisler

Dilencililiği yasaklamayan rivayetleri dört aşlık altında incelenecektir. Bunlar; “Rasûlüllâh’ın Her İsteyene İsteddiğini Vermesi İle İlgili Hadisler”, “Dilenci Atın Üzerinde Bile Gelse Yardım Edin” Hadisi”, Rasûlüllâh’ın İsteyene Göre Farklı Davrandığı İle İlgili Rivâyeti” ve “Rasûlüllâh’ın İsteyene Göre Farklı Davrandığı İle İlgili Rivâyeti” şeklindedir. Söz konusu dört başlığı ayrıntılarıyla birlikte şu şekilde zikredebiliriz:

A. Rasûlüllâh’ın Her İsteyene İsteddiğini Vermesi İle İlgili Hadisler

Allah Rasûlü’den (s.a.s.) gelen her isteyene istediğinin verilmesi hususunda muteber hadis kitaplarımızdan beş rivâyet tespit edilmiştir. Beşinci rivâyetin beş farklı râviden nakledilen tariki ayrı ayrı zikredilmiştir. Bunlar, söz konusu rivâyetleri gösteren bir şemada müteakiben belirtilmiştir. Bu başlık altında zikredilen

² Vatandaş, Celalettin, “Dilencilik ve Dilenciler”, s. 177; a. mlf., “Toplumsal Bir Değer Olarak ‘Yardımlaşma’ ve Dilenciler”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 149-165; Kumbasar, Murat, “Dilencilikle Mücadelede Bayburt Örneği”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 29, s. 119-143; Düzbakar, Ömer, “Osmanlı Devleti’nin Dilencilere Bakışı (Bursa Örneği)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi = The Journal of International Social Research*, cilt: I, sayı: 5, s. 290-312.

³ Doğan, Lütfi, “Dilencililiğin Dinimizde Yeri Yoktur” *Diyanet Aylık Dergi*, cilt. 1, sayı. 4, s. 13-14; Altuntaş, Halil, “Merhamet Avcılığı Dilencilik” *Diyanet Aylık Dergi*, sayı: 241, s. 29-31.

rivâyetlerde rivâyet incelenecek ve daha sonra isnattaki râvilerin cerh ve ta'dil açısından değerlendirmeleri yapılacaktır.

Birinci Rivâyet:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى ، قَالَ : حَدَّثَنَا سَلَمُ بْنُ قُتَيْبَةَ ، قَالَ : حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَا يَمْنَعُنْ أَحَدَكُمْ ، أَوْ لَا يَمْتَنِعُنْ أَحَدُكُمْ مِنَ السَّائِلِ أَنْ يُعْطِيَهُ ، وَإِنْ رَأَى فِي يَدَيْهِ قَلْبَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ .

Ebû Hureyre'den (r.a.) nakledilmektedir. Rasûlüllâh (s.a.s.), "Elinde altından iki kap görseniz bile dilenciye vermekten kaçınmayın" buyurdular.⁴

İsnattaki Selem İbn Kuteybe hakkında Yahya İbn Main (v. 234/848) "leyse bihi be's", Ebû Zûr'a er-Râzî (v. 264/878) "sika" değerlendirmesinde bulunmaktadır.⁵ Muhammed İbn el-Müsenna hakkında İbn Ebû Hâtim er-Râzî (v. 327/938) "sadûk" ve "sâlih", Hatib el-Bağdâdî (v. 463/1071) "sadûk" ve "sika", İbn Hıbbân "ezberden nakletmez, yazıya önem verirdi" ve Nesâî "la be'se bih" demektedir.⁶ İsnatta geçen el-Hasen İbn Ali, el-Hasen İbn Ali el-Hâşimî el-Nevfelî'dir. Onun hakkında İbn Ebû Hâtim er-Râzî; "za'îfül-hadis", "münkerül-hadis" ve "leyse bi kaviyyin", Buhârî "münkerül-hadis", Nesâî (v. 303/817) ve Ahmet İbn Hanbel (v. 241/855) "za'îf" ve Dârekutnî (v. 385/995) "Ebû Hureyre'den münker hadisler naklederdi" ifadelerini zikretmişlerdir.⁷

Rivâyetin mütâbî ve şâhid gösterilebilecek başka tarikleri tespit edilememiştir. Ancak Deylemî (v. 509/1115) ve Heysemî (v. 807/1405) herhangi bir isnad zikretmeksizin sadece Ebû Hureyre'nin ismini vererek bir rivâyete yer vermektedirler.⁸ Heysemî, rivâyeti Bezzâr (v. 292/905)'ın *Müsned*'inden naklederek bir râvî hakkında değerlendirmelere işaret etmektedir. Söz konusu değerlendirmelerde isnadda bulunan el-Hasen İbn Ali el-Hâşimî el-

⁴ Bezzâr, Ebû Bekir Ahmet b. Amr b. Abdilhâlik, *el-Müsned*, nşr. Mahfûzu'r-Rahmân Zeynullâh, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medîne, ts., II, 468; el-Muttakî, Ali, *Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl* nşr. Bekri Hayyânî ve Saffet es-Saka, Müessesetü'r-Risâle, VI, 407.

⁵ İbn Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, Dâru'l-İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1952, IV, 266.

⁶ İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, VIII, 95; Hatib el-Bağdâdî, Ebû Bekir el-Hatib Ahmet b. Ali b. Sabit, *Târîhu Bağdâd*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts., III, 283; Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, nşr. Şuayb el-Arnaût vd. Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1982, XII, 124-125.

⁷ İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, III, 20; İbnü'l-Cevzî, Cemâluddin Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *Mevzuâtü'l-Kübrâ*, Matbaaatü'l-Mecid, Medine, 1406, I, 207.

⁸ Deylemî, Ebû Şücâ' Şirûye b. Şehredâr b. Şirûye, *el-Firdevs bi Me'sûrû'l-Hitâb* nşr. Sa'd b. Besyûnî Zağlûl, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1406, V, 128.

Nevfelî için Bezzâr'ın ve İbn Adî (v. 365/976)'nin "zaîf" tespitleri bulunmaktadır.⁹ Rivayet, Ebû Hureyre isnadıyla bilinmektedir. Hem Deylemî hem de Heysemî aynı isnadı zikretmişlerdir.

Rivâyetin isnadında bulunan râvilerin çoğunlukla "sadûk" seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. Ancak isnattaki râvilerden el-Hasen İbn Ali el-Hâşimî el-Nevfelî hakkında "za'îf" ve "münkerü'l-hadis" değerlendirmeleri bulunmaktadır. Münkerü'l-hadis, cerh ifadelerinin üçüncü derecesinde yer almaktadır. Hakkında münkerü'l-hadis hükmü verilen râvinin hadisleri dini konularda hüccet sayılmaz. Ancak büsbütün reddedilmez. İtibar için kullanılır. Münkerü'l-hadis değerlendirmesinde bulunanlardan birisi de Buhârî'dir. O, diğer cerh ve ta'dil imamlarından ayrı olarak münkerü'l-hadis lafzını cerhin daha ağır olan beşinci mertebesinde yer alan metrûkü'l-hadis lafzı yerine kullanmıştır. Buna göre onun münkerü'l-hadis dediği bir râvinin hadisini rivâyet etmek helâl olmaz.¹⁰ Ahmet İbn Hanbel, bu sigayı garîb hadis rivâyet eden ve rivâyetinde tek başına kalan râviler hakkında kullanır.¹¹ Mezkûr rivâyet, zikredilenler çerçevesinde isnadında bulunan ve münkerü'l-hadis değerlendirmesine tabi tutulan râviden dolayı, ayrıca rivâyetin mütâbî ve şâhid gösterilebilecek başka tarikleri tespit edilemediği için dikkate alınabilecek durumda değildir.

İkinci Rivâyet:

حدثنا محمد بن عبيد الله قال : حدثنا أبو هذبة عن أنس بن مالك رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : إن أتاك السائل على فرس باسط كفه فقد وجب الحق ولو بشق تمره .

Enes İbn Mâlik (r.a.)'den nakledilmektedir. Rasûlüllâh (s.a.s.), "At üzerinde gelen bir dilenci elini açarak sizden bir şey isterse yarım hurma bile olsa ona yardımda bulunmak gerekir", buyurmaktadır.¹²

İsnatta geçen Muhammed İbn Ubeydullâh, muteber hadis kitaplarında yer alan hadislerin isnadında geçmektedir.¹³ Heysemî (v. 807/1405) ve İbn Hıbban (v. 354/965) da "sika" olduğunu beyan

⁹ Heysemî, Nurüddin Ali b. Ebi Bekir, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, Dâru'l-Fıkr, Beyrut, 1412, III, 269.

¹⁰ Uğur, Mücteba, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992, s. 273.

¹¹ Aydın, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, Hadisevi, İstanbul, 2006, s. 217.

¹² er-Razzâz, Muhammed İbn Amr el-Buhterî el-Bağdâdî, *el-Mecmû'* nşr. Nebil Sa'ddüddin Cerrâr, Dâru'l-Beşâirü'l-İslâmî, Beyrut, 1422, I, 158.

¹³ Darekutnî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer, *es-Sünen*, nşr. Seyyid Abdullah Hâşim el-Yemânî el-Medenî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1386, I, 258, 311, 356, III, 38; Beyhakî, Ebû Bekir Ahmet b. el-Huseyn, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, nşr. Muhammed Abdulkâdir Atâ, Mektebetü Dâru'l-Bâz, 1414, Mekke, II, 198, 466, 473, III, 316, 376, IV, 59.

etmektedirler.¹⁴ İbn Hüdbe hakkında ise “yalancı” olduğuna dair değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu kanaatte bulunanlar arasında; Nesâî, İbn Ebû Hâtim er-Râzî (v. 264/878), İbnü'l-Cevzî (v. 597/1201) ve Irâkî (v. 806/1404) de vardır.¹⁵

Enes İbn Mâlik (v. 93/711-12)'ten merfû olarak nakledildiği belirtilen yukarıdaki rivâyetin isnadında bulunan İbn Hüdbe'nin farklı âlimlerin tarafından “yalancı” olduğuna dair değerlendirmeleri sebebiyle rivâyet mevzûdur.

Üçüncü Rivâyet:

حَدَّثَنَا عَلَانُ بْنُ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ ثَنَا أَبِي ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِي
أَمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَوْلَا أَنَّ الْمَسَاكِينَ يَكْذِبُونَ مَا أَفْلَحَ مَنْ رَدَّهُمْ

Ebû Ümâme (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlüllâh (s.a.s.) “Dilenciler (Miskinler) yalan söylememiş olsalardı onları reddeden iflah olmazdı”, buyurmaktadır.¹⁶

Rivâyetin isnadında geçen ve Allân olarak belirtilen râvi Ali İbn Abdüssamet Ebû'l-Hasen et-Tayâlisi'dir. el-Hatîb el-Bağdâdî “sika” olduğunu zikretmektedir.¹⁷ Ömer İbn Muhammed, Ömer İbn Muhammed İbn Hasen el-Esedî'dir. Buhârî, kendisinden nakilde bulunmuştur.¹⁸ İbrahim İbn Dahmân, “sika” bir râvidir.¹⁹ Darekutnî, Ca'fer İbn ez-Zübeyr hakkında “metruk” ifadesini kullanmıştır.²⁰ İsnadda Kâsım olarak geçen râvi Kâsım Ömer İbn Musa'dır. Hadis uydurduğu beyan edilmektedir.²¹

Hadis uydurduğu belirtilen Kâsım Ömer İbn Musa'dan dolayı hadis hakkında “mevzu” tespitinde bulunmak gerekmektedir. Mezkûr rivâyet ile benzer manalar ihtiva eden hadisler de vardır. Ebû Ümâme'den nakledildiğine göre Allah Rasûlü (s.a.s.), “dilenciler

¹⁴ İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *es-Sikât*, Dâru'l-Fikr, Kâhire, 1395, IX, 132; Heysemî, Nurüddin Ali b. Ebi Bekir, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1412, X, 229.

¹⁵ Nesâî, *ed-Duafa ve'l-Metrûkin*, I, 146; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, II, 14; İbnü'l-Cevzî, *el-İlelü'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdisi'l-Vâhiye*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1403, II, 902; Irâkî, *el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr*, I, 373.

¹⁶ Taberânî, Ebû'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* nşr. Hamdi b. Abdülmeccid es-Selefi, Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, byy., 1404, VIII, 246; el-Muttakî, Ali, *Kenzü'l-Ummâl fi Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl* nşr. Bekri Hayyânî ve Saffet es-Saka, Müessesetü'r-Risâle, byy., 1401, VI, 362.

¹⁷ el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XII, 28.

¹⁸ Buhârî, *Zekât*, 57.

¹⁹ el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI, 107.

²⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *et-Telhîsü'l-Habîr fi Tahrîci Ehâdisi'r-Râfî'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1419, I, 284.

²¹ Suyutî, *el-Leâli'l-Masnûa fi'l-Ehâdisi'l-Mevdûa*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts., II, 62.

doğru olsalardı onları reddedenler iflah olmazlardı”²², buyurmaktadır. Yukarıda belirtilen nakille hemen hemen aynı anlamları içermektedir. Ancak “Dilenciler (Miskinler) yalan söylememiş olsalardı onları reddeden iflah olmazdı” rivâyeti, isnadında hadis uyduran ve metruk olan râvilerden dolayı mevzudur.²³

Dördüncü Rivâyet:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِبُرْدَةٍ مَسْجُوجَةٍ فِيهَا حَاشِيَتُهَا أَتَدْرُونَ مَا الْبُرْدَةُ قَالُوا الشَّمْلَةُ قَالَ نَعَمْ قَالَتْ نَسَجْتَهَا بِيَدِي فَجَنَّتُ لَأَكْسُو كُفَّهَا فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا فَخَرَجَ إِلَيْنَا وَإِنَّهَا إِزَارَةٌ فَحَسَنَتْهَا فَلَانْ فَقَالَ اكْسُنِيهَا مَا أَحْسَنَتْهَا قَالَ الْقَوْمُ مَا أَحْسَنْتَ لِبِسَتِهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا ثُمَّ سَأَلْتَهُ وَعَلِمْتَ أَنَّهُ لَا يَرُدُّ قَالَ إِنِّي وَاللَّهِ مَا سَأَلْتَهُ لِأَلْبَسَهُ إِنَّمَا سَأَلْتُهُ لَتَكُونَ كَفَنِي قَالَ سَهْلٌ فَكَانَتْ كَفَنَهُ

Sehl İbn Sa'd (r.a.) şöyle demiştir: Bir gün bir kadın dokunmuş bir bürde getirdi. Sehl, râvisine: Sen bürde nedir bilir misin? diye sordu. O da: Evet bilirim. Bürde, kenarında saçaklar bırakılarak dokunmuş bir şemledir, dedi. (Sehl devamla şöyle dedi:) O kadın: Yâ Rasûlellâh! Bu bürdeyi ben kendi elimle dokudum, onu Sana giydireceğim! dedi. Bunun üzerine Rasûlüllâh o bürdeyi aldı, zaten kendisinin böyle bir bürdeye ihtiyacı vardı. Sonra Rasûlüllâh bu bürde olduğu halde bizim yanımıza çıktı. Oradaki topluluktan bir sahâbî bu bürdeye eliyle dokundu da: Yâ Rasûlellâh! (Bu ne güzelmiş!) Bunu bana giydir! dedi. Mecliste bulunan topluluk o zâta: Sen bunu iyi etmedin, Peygamber'in hiçbir isteyen reddetmez olduğunu bildiğin hâlde bunu O'ndan istedin (Peygamber'in ise buna ihtiyacı vardı), dediler. Bunun üzerine o zât: Vallahi bu bürdeyi giymek için istemedim. Ben onu ancak öldüğüm gün benim kefenim olsun diye istedim, dedi.

Sehl: Hakikaten bu bürde o zatın kefeni oldu, demiştir.²⁴

B. “Dilenci Atın Üzerinde Bile Gelse Yardım Edin” Hadisi

Dilenciye atın üzerinde bile olsa yardım edilmesine dair rivayet beş farklı râvi tarafından nakledilmektedir. Bunlar: Ali İbn Ebi Tâlib, Hüseyin İbn Ali, Ebû Hureyre, Hermâs İbn Ziyâd ve Fâtımâtü'z-Zehrâ'dır.

²² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, VIII, 247.

²³ İbnü'l-Cevzi, Cemâluddin Ebû'l-Ferec Abdürrahman b. Ali, *Mevzuâtü'l-Kübrâ*, Matbaaatü'l-Mecid, Medine, 1966, II, 156.

²⁴ Buhârî, Cenâiz 28.

1. Ali İbn Ebi Tâlib rivâyeti:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ شَيْخٍ قَالَ رَأَيْتُ سُفْيَانَ عِنْدَهُ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ حُسَيْنٍ عَنْ أَبِيهَا عَنْ عَلِيٍّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْسَّائِلِ حَقٌّ وَإِنْ جَاءَ عَلَى فَرَسٍ

Ali İbn Ebi Tâlib (r.a.)’den nakledilmektedir. Rasûlüllâh (s.a.s.), “Dilenci, atın üzerinde gelse bile yardım ediniz”, buyurmaktadır.²⁵

İsnadda bulunan Muhammed İbn Râfi’, “sika” râvilerdendir. Buhâri, Müslim, Tirmizî ve Nesâi eserlerinde onun rivâyetlerine yer vermişlerdir.²⁶ Yahya İbn Âdem, Muhammed İbn Râfi’ın hocalarındandır. “Sika” râvilerdendir. Hadis ezberinin güçlü olmasıyla tanınmaktadır.²⁷ Züheyr olarak nakledilen râvi, Züheyr İbn Muâviye İbn er-Rahîl’dir. İbn Hıbbân “sika” râvi olduğunu belirtmektedir.²⁸ Süfyân olarak belirtilen râvi, Süfyân İbn Uyeyne’dir. O, Etbâu’t-Tâbiîn döneminin önde gelen sika âlimlerindendir.²⁹ İsnatta şeyh olarak ifade edilen kişi Ya’lâ İbn Ebi Yahyâ’dır. İbn Ebû Hâtîm, söz konusu râvinin “meçhul” olduğunu³⁰ ifade ederken İbn Hıbbân’ın “sika” değerlendirmesinde bulunduğ³¹ Ebû Dâvûd’un ise sükût ettiği belirtilmektedir.³²

Rivâyet, sadece Ebû Dâvûd’un *es-Sünen*’inde geçmektedir. Ebû Dâvûd’un bütün nüshalarında aynı isnadla geçmemektedir. Bu durum, isnada Ali İbn Ebi Tâlib’in sonradan eklenme ihtimalini gündeme getirmektedir. Çünkü mezkûr rivâyetin Hüseyin İbn Ali aracılığıyla Hz. Peygamber’den “Sahabi Mürseli” nakli daha yaygın olarak zikredilmektedir. Rivâyet bu haliyle isnadında bulunan meçhul râviden dolayı “za’îf”tir.

²⁵ Ebû Dâvûd, Zekât, 34.

²⁶ İbn Hıbbân, *es-Sikât*, IX, 102; İbn Hacer, *Tehzibü’t-Tehzib*, Dâru’l-Fikr, Beyrut, 1404, IX, 141-142; Zirikli, Hayreddin Mahmûd b. Muhammed b. Ali b. Fârisî, *el-A’lâm Kâmusu Terâcim li-Eşheri’r-Ricâl ve’n-Nisâ*, Dâru’l-İlim, Beyrut, 2002, VI, 124.

²⁷ Mizzî, Ebû’l-Haccâc Yusuf b. ez-Zekî Abdurrahmân, *Tehzibü’l-Kemâl*, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1400, XXXI, 191; İbn Hacer, *Tehzibü’t-Tehzib*, XI, 154.

²⁸ Buhâri, *et-Târihu’l-Kebîr*, nşr. Seyyid Hâşim en-Nedvî, Dâru’l-Fikr, Beyrut, 1407, III, 427; İbn Hıbbân, *es-Sikât*, VI, 337.

²⁹ Zehebî, *Tezkiratü’l-Huffâz*, Daru İhyai’t-Türâsi’l-Arabî, Haydarabad, 1956, I, 193; Zirikli, *el-A’lâm*, III, 105.

³⁰ Azimâbâdi, Ebû Tâlib Muhammed Şemsüddin, *Avnu’l-Ma’bûd Şerhu Süneni Ebî Dâvûd*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1415, V, 57.

³¹ İbn Hıbbân, *es-Sikat*, V, 652.

³² Münâvî, Zeynüddin Muhammed Abdürraûf b. Tâcil’arîfin b. Nûriddin Ali, *Feyzü’l-Kadîr Şerhu Câmi’u’s-Sagîr*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1415, V, 370.

2. Hüseyin İbn Ali Rivâyeti:

حَدَّثَنَا مُصْعَبُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ شَرْحَبِيلٍ حَدَّثَنِي يَعْلَى بْنُ أَبِي يَحْيَى عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ حُسَيْنٍ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْسَّائِلِ حَقٌّ وَإِنْ جَاءَ عَلَى فَرَسٍ

Hüseyin İbn Ali (r.a.)’den nakledilmektedir. Rasûlüllâh (s.a.s.), “Dilenci atın üzerinde gelse bile yardım ediniz”, buyurmaktadır.³³

Hüseyin İbn Ali rivâyetinin Ali İbn Ebî Tâlib’e isnad edilen hadisten farkı bir tek râvidir. Söz konusu râvi, Mus’ab İbn Muhammed İbn Şürahbîl’dir. Onun hakkında İbn Hıbban, “sika” değerlendirmesinde bulunmaktadır.³⁴ İsnadda bulunan Ya’lâ İbn Ebî Yahyâ hakkında “meçhul” tespiti olduğu için rivâyetin “za’if” olduğunu ifade etmek gerekir.

Hüseyin İbn Ali rivâyeti farklı kaynaklarda yer almaktadır. Bu kaynaklar: İbn Ebî Şeybe, Ahmed İbn Hanbel, Buhârî, Bezzâr, İbn Huzeyme ve Beyhakî’dir.³⁵ Mezkûr kaynakların hepsinde rivâyetin isnadı Hüseyin İbn Ali’de kalmaktadır. Dolayısıyla rivâyet “Sahabi Mürseli”’dir.

3. Fâtımâtü’z-Zehrâ Rivâyeti:

مصعب بن محمد بن شرحبيل ثني يعلى بن أبي يحيى عن فاطمة بنت الحسين عن فاطمة رضي الله عنها عن النبي {صلى الله عليه وسلم} أنه قال للسائل حق وإن جاء على ظهر فرس

Hz. Fâtıma (r.ha)’den rivayet edildiğine göre Rasûlüllâh (s.a.s.), “Dilenci atın üzerinde gelse bile yardım ediniz”, buyurmuştur.³⁶

Rivâyetin isnadında yer alan râviler hakkında daha önce bilgi verilmiştir. Bu rivâyetin bir önceki rivâyetten farkı Fâtıma Bint. Hüseyin’in ninesi Hz. Fâtıma’dan nakilde bulunmasıdır. Kendisi Tâbiîn’denir. 40-110/660-728 yılları arasında yaşamıştır.³⁷ Hz. Fâtıma ile görüşmesi ve ondan nakilde bulunması³⁸ ise tarihsel

³³ Ebû Dâvûd, Zekât, 34.

³⁴ İbn Hıbban, *es-Sikât*, VII, 477.

³⁵ İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim, *el-Musannef*, Dârü’t-Tac, Beyrut, 1989, III, 26, Ahmet İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmet b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *el-Müsned*, nşr. Şuayb Arnaûd, Müessesetü’l-Kurtuba, Kâhire, 1375, IV, 162; Buhârî, *et-Târihu’l-Kebîr*, VIII, 416; Bezzâr, *Müsned*, I, 235; İbn Huzeyme, Ebû Bekir Muhammed b. İshak b. Huzeyme es-Sülemî, *Sahîhu İbn Huzeyme*, el-Mektebû’l-İslâmî, Beyrut, 1975, IV, 109; Beyhakî, *es-Sünen*, VII, 23; a.mlf., *Şüabü’l-İmân*, V, 80.

³⁶ Zeylâi, *Tahrîcü’l-Ehâdisi ve’l-Âsâri’l-Vâkıati fi Tefsi’l-Keşşâf li’z-Zamahşeri* nşr. Abdullah b. Abdurrahman es-Sa’d, Dâru’n-Neşr, Riyad, 1414, I, 104-106.

³⁷ Zirikli, *el-A’lâm*, V, 130.

³⁸ Fâtıma Bint. Hüseyin’in Hz. Fâtıma’dan nakilleri farklı kaynaklarda bulunmaktadır. Genellikle babasından nakilde bulunurken ninesi olan Hz. Fâtıma, halası Zeynep Bint. Ali, kardeşi Ali İbn Hüseyin, Abdullah İbn Abbas, Hz. Aişe, Esma Bint. Umeyy ve Bilal-i Habeşi’den nakilleri zikredilmektedir (bkz: İbn Adî, *el-Kâmil fi’l-Duafâi’r-Ricâl*, IV, 31; el-Hatib el-Bağdâdi, *Târihu*

olarak mümkün değildir. Burada Fâtıma Bint. Hüseyin'in Hz. Fâtıma'dan "Munkatı" olarak nakilde bulunduğu anlaşılmaktadır.

4. Ebû Hureyre Rivâyeti:

علي بن سعيد بن بشير ثنا محمد بن عبد الله المخرمي ثنا معلى بن منصور ثنا عبد الله بن زيد بن اسلم عن أبيه عن أبي صالح عن أبي هريرة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال أعطوا السائل وإن جاء على فرس

Ebû Hureyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlüllâh (s.a.s.), "Dilenci, atın üzerinde gelse bile yardım ediniz" buyurmaktadır.³⁹

Ebû Hureyre rivâyeti, İbn Adî'nin *el-Kâmil*'inde geçmektedir. Söz konusu yerde aynı rivâyetin şahidi de geçmektedir. O rivâyet ve isnadı ise şu şekildedir:

ثنا بن ياسين ثنا محمد بن معاوية ثنا عمر بن يزيد عن عطاء عن أبي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم أعطوا السائل وإن جاء على فرس

İlk rivâyette geçen Ali İbn Sa'd İbn Beşîr er-Râzî, "sika"dır.⁴⁰ Muhammed İbn Abdullah el-Mahramî, "za'îf" bir râvidir.⁴¹ Muallâ İbn Mansûr, Ebû Ya'lâ olarak da bilinmektedir. "Sika" râvilerdendir.⁴² Abdullah İbn Zeyd İbn Eslem, Abdullah İbn Ömer'in kölesidir. Ahmed İbn Hanbel "sika", Yahya İbn Maîn'e göre ise "za'îf"tir.⁴³ Zeyd İbn Eslem, "sika" râvilerdendir. Ömer İbnü'l-Hattâb'ın kölesidir.⁴⁴ Ebû Sâlih ise, "sika" râvidir.⁴⁵

İkinci rivâyetin isnadında geçen İbn Yasîn, Abdullah İbn Muhammed İbn Yâsîn'dir. Dârekutnî, İbn Yâsîn'in "sika" bir râvi olduğunu belirtmektedir.⁴⁶ Muhammed İbn Muâviye, Zehebî'ye göre "sika" râvidir.⁴⁷ Ömer İbn Yezîd hakkında, İbn Adî ve Zehebî

Bağdâd, XI, 284, 285; Isbahânî, Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, II, 40; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, LXX, 10).

³⁹ İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah el-Cürcânî, *el-Kâmil fî Duafâi'r-Ricâl*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1409, V, 29.

⁴⁰ İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, Müessesetü'l-Âlem, Beyrut, 1406, IV, 231.

⁴¹ İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, V, 235.

⁴² İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 182; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII, 334.

⁴³ İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V, 59.

⁴⁴ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 246.

⁴⁵ Zehebî, *Tezkiratü'l-Huffâz*, Daru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, Haydarabad, 1956, I, 69.

⁴⁶ el-Bağdâdî, Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, X, 106.

⁴⁷ Zehebî, *el-Kâşif fî Ma'rifeti men Lehû Rivâye fî Kütüb-i Sitte* nşr. Muhammed Avvâme, Dâru'l-Kible li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, byy., 1413, II, 222.

“münkerü’l-hadis” tespitinde bulunmaktadır.⁴⁸ Ata İbn Ebî Rabâh, Tâbiîn’in önde gelen âlimlerindendir. “Sika” bir râvidir.⁴⁹

Ebû Hureyre rivâyetinin birinci isnadındaki altı raviden dördü hakkında “sika”, biri “za’if”, bir tanesi için ise “za’if” ve “sika” olduğu yönünde ihtilaf bulunmaktadır. İkinci rivâyette her ne kadar bir râvi münkerü’l-hadis olsa da aynı anlamdaki farklı isnadlı rivâyetlerden dolayı destekleyici bir hadis olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla Ebû Hureyre rivâyeti, isnadında zayıf birkaç ravinin yanında çoğunluğu sika ravilerden müteşekkil bir hadistir.

5. Hermâs İbn Ziyâd Rivâyeti:

حدثنا الحسن بن جرير الصوري ثنا سليمان بن عبد الرحمن الدمشقي ثنا عثمان بن فائد عن عكرمة بن عمار عن الهرماس بن زياد قال قال رسول الله للسانل حق وإن جاء على فرس

Hermâs İbn Ziyâd’dan nakledildiğine göre Allah Rasûlü (s.a.s.), “Dilenci, atın üzerinde gelse bile yardım ediniz”, buyurmaktadır.⁵⁰

Rivâyetinin isnadında bulunan Hasen İbn Cerîr es-Sûrî’nin hadis bilgisi üzerine bir değerlendirme tespit edilememiştir. Ancak Ebû Nuaym el-İsbahânî’nin *Hilyetü’l-Evliyâ*’sında onun da isnadında bulunduğu yedi rivayete yer verdiği belirlenmiştir.⁵¹ Zehebî de onun hayatı hakkında kısa bilgi vermiştir.⁵² Süleyman İbn Abdurrahman ed-Dımaşkî, “sika” bir râvidir.⁵³ Osman İbn Fâid hakkında İbnü’l-Cevzî, “rivâyet ettikleriyle ihticac edilmez” değerlendirmesinde bulunmaktadır.⁵⁴ Buhârî, râvi hakkında “fi hadisihi nazar” tespitinde bulunmaktadır.⁵⁵ İbn Adî, Osman İbn Fâid için “münkerü’l-hadis”,⁵⁶ İbn Hacer ise “za’if” demektedir.⁵⁷ İkrime İbn Ammâr, “sika” râvidir.⁵⁸ İbn Hacer ise “sadûk” değerlendirmesinde bulunmaktadır.⁵⁹ Yahya

⁴⁸ İbn Adî, *el-Kâmil fi Duafâi’r-Ricâl*, V, 29; el-Bağdâdî, Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XI, 184; Zehebî, *el-Muğnî fi’l-Duafâ* nşr. Nureddin İtr, Halep, 1391, II, 476; a.mlf., *Mizânü’l-İtidâl fi Nakdi’r-Ricâl* nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî, Beyrut, ts., III, 231; İbn Hacer, *Lisânü’l-Mizân*, IV, 340.

⁴⁹ Zehebî, *Tezkiratü’l-Huffâz*, I, 75–76; İbn Hacer, *Lisânü’l-Mizân*, VII, 305.

⁵⁰ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, XXII, 203.

⁵¹ Ebû Nuaym el-İsbahânî, *Hilyetü’l-Evliyâ*, II, 297, 344; IV, 190; VI, 145, 344; VIII, 57, 334.

⁵² Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, nşr. Şuayb el-Arnaût vd., Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1982, XIII, 442.

⁵³ İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, IV, 128.

⁵⁴ İbnü’l-Cevzî, *ed-Duafâ ve’l-Metrûkîn* nşr. Abdullah el-Kâdî, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1406, II, 171.

⁵⁵ Zehebî, *el-Kâşif*, II, 12.

⁵⁶ İbn Adî, *el-Kâmil*, V, 159.

⁵⁷ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, Dâru’r-Reşid, Suriye, 1406, I, 668.

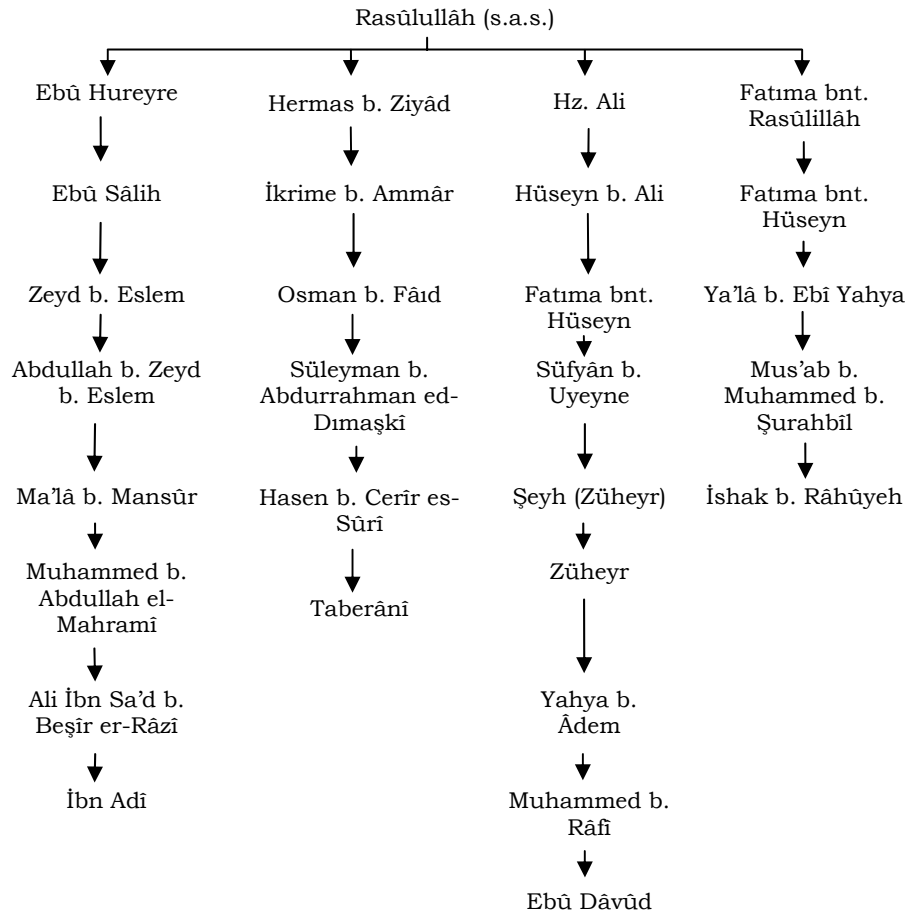
⁵⁸ el-Bağdâdî, Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XII, 257.

⁵⁹ İbn Hacer, *Takrîb*, I, 396.

İbn Maîn, “sika” demektedir.⁶⁰ Hermâs İbn Ziyâd, Hz. Peygamber (s.a.s.)’i küçük yaşta gören sahabilerdendir. Mina’da Hz. Peygamber’in devenin üzerindeki hitabetini dinlemiştir.⁶¹

Hermâs İbn Ziyâd rivâyeti, isnadındaki râvilerin önemli bir kısmının “za’îf” olması hasebiyle zayıf hadis hükmündedir. Rivâyet, aynı konuyu ihtiva eden diğer hadislerle âdîd olma özelliği taşımaktadır.

“Atın üzerin de bile gelse dilenciye yardım ediniz” rivâyetinin üç sahabiden merfu tarikle nakledildiği tespit edilmektedir. Şimdi bunları şema halinde gösterelim:

⁶⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, VII, 134.

⁶¹ Zehebî, *Siyer*, III, 450–451; İbn Hacer, *Takrîb*, I, 571.

Dört rivâyetten sadece Fâtıma Bint Rasûlillâh rivâyetinin isnadında problem görünmektedir. Çünkü Hz. Hüseyin'in kızı Fâtıma Bint. Hüseyin'in Hz. Fâtıma'dan nakilde bulunması, yaşanan dönem itibariyle mümkün değildir. Dolayısıyla burada "inkita" söz konusudur. Fatma Bint. Hüseyin, Fatıma Bint. Rasûlillâh'ten onu görmediği halde nakilde bulunmuştur. Söz konusu inkita durumu, bu rivâyetin göz ardı edileceği anlamını taşımamaktadır. Merfû olan diğer üç rivâyetin destekleyicisi konumunda olacaktır. Fâtıma Bint. Rasûlillâh rivâyetini isnad şemasına alma sebebimiz de bu meyandadır. Fatıma Bint. Hüseyin'in bu rivâyeti babasından duymuş olma ihtimali de kuvvetlidir. Diğer üç rivâyet dikkate alındığında hadisin meşhur seviyesinde olduğu görülmektedir. Meşhur hadis, her tabakadan en az üç isnadla rivayet edilen ancak tevatür derecesine ulaşmayan hadise denmektedir.⁶² Yukarıda zikrettiğimiz şemada da görüldüğü üzere her bir tabakada en az üç farklı râvi bu rivâyet nakletmişlerdir. Hz. Ali rivâyetiyle aynı isnada sahip olduğu için şemaya almadığımız Hüseyin İbn Ali rivâyetini de göz ardı etmemek gerekir. Hz. Hüseyin, Peygamber (s.a.s.) ile zaman geçirmiştir. Onunla oynamış, namaz kılarken ona eşlik etmiştir. Ayrıca Allah Rasûlünün torunu olduğu için özel yaşamlarına da şahit olmuştur. Dolayısıyla onunla geçirilen zamanlardan Hz. Hüseyin'in öğrendiği bir hadis olma ihtimali de bulunmaktadır. Bu rivâyet, diğer üç merfû rivâyete âdîd olabilecek bir hüviyettir. Onların meşhur hadis olmalarını destekleyecek bir konumdadır.

C. Rasûlüllâh'ın İsteyene Göre Farklı Davrandığı ile İlgili Rivâyeti

Allah Rasûlünün isteyene göre farklı yaklaşımlar sergilediği muhakkaktır. Bu meyanda bir rivâyet tespit edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ حَدَّثَنَا عَنْ
عَمْرِو بْنِ تَغْلِبٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِمَالٍ أَوْ سَبِيٍّ فَقَسَمَهُ ، فَأَعْطَى رَجُلًا ، وَتَرَكَ رَجُلًا ،
فَقِيلَ لَهُ أَنْ الَّذِي تَرَكَ عَتَبُوا فَحَمَدَ اللَّهُ ، ثُمَّ أَتَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْطِي الرَّجُلَ وَأَدْعُ الرَّجُلَ ،
وَالَّذِي أَدْعُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِيَ ، وَلَكِنِّي إِنَّمَا أُعْطِيَ أَقْوَامًا لِمَا أَرَى فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْجَزَعِ وَالْهَلَعِ ، وَأَكِلِ
أَقْوَامًا إِلَى مَا جَعَلَ اللَّهُ فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْغَنِيِّ وَالْخَيْرِ ، مِنْهُمْ عَمْرُو بْنُ تَغْلِبٍ قَالَ عَمْرُو بْنُ تَغْلِبٍ : فَوَاللَّهِ مَا
أَحَبُّ أَنْ لِي بِكَلِمَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُمْرَ النَّعَمِ .

Amr İbn Tağlib (r.a.) şöyle dedi:

Rasûlüllâh (s.a.s.)'e ganimet malları -ya da esirler- getirilmişti. O, bunları kimine verip kimine vermemek suretiyle dağıtmıştı. Mal vermediği kişilerin ileri-geri söylendikleri kendisine ulaşınca, Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle buyurdu: "Allah'a yemin ederim ki, ben kimilerine veriyor, kimilerine vermiyorum. Aslında mal vermediğim kimseler, verdiklerimden bence daha sevgilidir. Ben, bazı kimselerin kalbinde sabırsızlık ve tama' gördüğüm için veririm. Bazı

⁶² Uğur, Mücteba, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, s. 220.

kimseleri de, Allah'ın kalblerinde yarattığı kanaat ve hayırla baş başa bırakırım. Amr İbn Tağlib de bunlardan biridir.”

Amr İbni Tağlib der ki, “Vallahi Hz. Peygamber'in hakkımda söylediği bu söz, benim için bütün dünyaya bedeldir”.⁶³

Rivâyet, râvileri sağlam ve senedi muttasıl olduğu için “sahih”tir. Buhârî'nin *Sahih*'ini kaynak göstererek bazı âlimler de eserlerinde⁶⁴ mezkûr rivayeti zikretmişlerdir.

II. Dilenciliği Zemmeden Rivâyetler

Rasûlüllâh (s.a.s.)'den dilenciliği zemmeden on dokuz rivâyet gelmiştir. Söz konusu rivâyetleri Arapça metin ve Türkçe anlamlarıyla aktaracağız. Rivâyetlerin isnad ve metin açısından değerlendirmelerini farklı âlimlerin görüşleriyle belirteceğiz. Rivâyetlerin metin kısımlarıyla alakalı açıklanması gereken noktaları ise şarihlerin ifadeleri çerçevesinde aktaracağız. Hadisler sıralanırken ilk önce dilenciliğin haram olduğunu belirten, daha sonra ise direkt veya dolaylı olarak meseleyi anlatan rivâyetler zikredilmiştir. Şimdi sırasıyla Hz. Peygamber'den gelen ve dilenciliği zemmeden rivâyetlere yer verebiliriz.

Birinci Rivâyet:

عن أبي بشر قبيصة بن المخارق رضي الله عنه قال : تَحَمَّلْتُ حِمَالَةَ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْأَلُهُ فِيهَا فَقَالَ أَقِمْ حَتَّى تَأْتِيَنَا الصَّدَقَةُ فَنَأْمُرَ لَكَ بِهَا ثُمَّ قَالَ يَا قَبِيصَةُ إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا لِأَحَدٍ ثَلَاثَةً رَجُلٌ تَحْمَلُ حِمَالَةً فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَهَا ، ثُمَّ يُمَسِّكُ . وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ جَانِحَةٌ اجْتَاخَتْ مَالَهُ ، فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قَوَاماً مِنْ عَيْشٍ ، أَوْ قَالَ : سِدَاداً مِنْ عَيْشٍ ، وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ ، حَتَّى يَقُومَ ثَلَاثَةً مِنْ دَوِي الْجَبَى مِنْ قَوْمِهِ : لَقَدْ أَصَابَتْ فُلَاناً فَاقَةٌ ، فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قَوَاماً مِنْ عَيْشٍ ، أَوْ قَالَ : سِدَاداً مِنْ عَيْشٍ . فَمَا سِوَاهُنَّ مِنَ الْمَسْأَلَةِ يَا قَبِيصَةُ سُخْتُ ، بِأَكْلِهَا صَاحِبُهَا سُخْتاً

Ebû Bişr Kabîsa İbni'l-Muhârik (r.a.) şöyle dedi:

Yüklendiğim bir kefâlet borcu yüzünden Rasûlüllâh (s.a.s.)'e başvurdum. Bana; “Bekle biraz, sadaka malı gelsin, ondan sana verilmesini emrederiz” dedi. Sonra da şöyle buyurdu. “Ey Kabîsa! Dilenmek yalnızca üç kişi için helâldir: Kefâlet üstlenen kişi ki, borcunu ödeyinceye kadar dilenmesi helâldir. Sonra dilenmekten vazgeçer. Bütün mal varlığını yok eden büyük bir felâkete uğramış kişinin geçimini yoluna koyacak kadar -yahut ihtiyacını giderecek kadar- dilenmesi helâldir. Hakkında, kendisini tanıyanlardan aklı başında üç kişinin “filan fakir düştü” diyecekleri kadar fakru zarûrete uğramış kişinin geçimini temin edecek kadar dilenmesi

⁶³ Buhârî, Cum'a 29, Humus 19, Tevhid 49.

⁶⁴ Humeydi, *el-Cem Beyne's-Sahihayn*, III, 366; İbnü'l-Harrât, *el-Ahkâmü'l-Kübrâ*, IV, 451.

helâldir. Ey Kabîsa! Bu hallerin dışında dilenmek haramdır, dilenen haram yemiş olur”.⁶⁵

Rivâyet, hem Buhârî hem de Müslim’in *Sahîh*’inde geçmektedir. Ebû Davûd ve Nesâî’nin *es-Sünen*’lerinde naklettiği hadisler de isnat ve metin bakımından Buhârî ve Müslim’in rivayetleriyle aynıdır.

İkinci Rivâyet:

عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ أَبِيهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُغْطِينِي الْعَطَاءُ ، فَأَقُولُ : أَعْطَهُ مَنْ هُوَ أَفْقَرُ إِلَيَّ مِنْي ، فَقَالَ خُذْهُ ، إِذَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ شَيْءٌ ، وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْتَرَفٍ وَلَا سَائِلٍ ، فَخُذْهُ فَتَمَوَّلْهُ فَإِنْ شِئْتَ كُلَّهُ ، وَإِنْ شِئْتَ تَصَدَّقْ بِهِ ، وَمَا لَا ، فَلَا تُتْبِعْهُ نَفْسَكَ قَالَ سَالِمٌ : فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ لَا يَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا ، وَلَا يَرُدُّ شَيْئًا أُعْطِيَهِ

Sâlim İbn Abdullah İbn Ömer, babası Abdullah İbn Ömer’den, o da Ömer (r.a)’den rivâyet ettiğine göre Ömer şöyle dedi:

Rasûlüllâh (s.a.s.) arada sırada bana gâzilik bahşisi verirdi. Ben de kendisine: Bunu benden daha fakir birine verseniz, derdim. Rasûlüllâh (s.a.s.) de cevaben: “Sen bunu al! Göz dikmediğin ve istekli de olmadığın halde sana gelen böylesi malı al. Onu aldıktan sonra ister ye ister tasadduk et! Fakat bunun dışındaki bir malın peşine de düşme!”⁶⁶

Rivâyet, Buhârî ve Müslim’in ittifak ettiği hadisler arasındadır. İsnad ve metin açısından bir problem görünmemektedir. Hadisin anlaşılması çerçevesinde, Tahavî’nin değerlendirmeleri olmuştur. Ona göre bu hadis, dilencilğin haram olduğuna işaret etmektedir. Hz. Peygamber, “dağıttığı malların sadaka değil ganimet olduğunu dolayısıyla zengin-fakirliğine dikkat edilmeksizin malları herkese vermenin yetkisi dahilinde olduğu”, tespitinde bulunmaktadır. Tahavî, meseleye fakirlik-zenginlik değil, “hak” açısından bakılması gerekliliğine vurgu yapmaktadır.⁶⁷

Üçüncü Rivâyet:

وَعَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الرَّبِيعِ بْنِ الْعَوَّامِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ أَحَبْلَهُ ثُمَّ يَأْتِيَ الْجَبَلَ ، فَيَأْتِيَ بِحُرْمَةٍ مِنْ حَطَبٍ عَلَى ظَهْرِهِ فَيُبِيعُهَا ، فَيَكْفَى اللَّهُ بِهَا وَجْهَهُ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ ، أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ

Ebû Abdullah Zübeyr İbni’l-Avvâm (r.a.)’den rivâyet edildiğine göre Rasûlüllâh (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Herhangi birinizin iplerini alıp dağa gitmesi ve sırtına bir bağ odun yüklenip getirerek onu

⁶⁵ Ahmet, *Müsned*, V, 60; Buhârî, Zekât 25; Tefsîru sûre (2) 18; Müslim, Zekât 101,102; Ebû Dâvûd, Zekât 24; Nesâî, Zekât 76.

⁶⁶ Buhârî, Zekât 51; Ahkâm 17; Müslim, Zekât 110; Nesâî, Zekât 94.

⁶⁷ Tahavî, Ebû Ca’fer Ahmet b. Muhammed b. Selâme b. Abdülmelik el-Ezdî, *Şerhu Maâni’l-Âsâr*, nşr. Muhammed Zührî en-Neccâr, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1399, II, 21.

satması ve Allah'ın bu sebeple onun şerefini koruması, verip vermeyecekleri belli olmayan insanlardan bir şeyler dilenmesinden çok hayırlıdır".⁶⁸

Rivâyetin isnad ve metin açısından herhangi bir problemi bulunmamaktadır. Hadisin anlaşılmasında şârihlerin değerlendirmeleri arasında benzerlikler vardır. Aynî, dilencilik yapmanın kerahetinden bahsederken,⁶⁹ Suyutî, dilenmenin dini çerçevede; haram, mekruh ve mubah olmak üzere üç yönü vardır. Dilenmek, zekât verebilecek seviyedeki kişiler için haram, istediği şey kendinde bulunan ve fakir olmayan kişi için mekruh, içinde bulunduğu durumu doğru bir şekilde ortaya koyan ve istediği şeylerle hayatta kalabileceği bir noktayı ifade eden için mübah olduğunu belirtmektedir.⁷⁰

Dördüncü Rivâyet:

المَقْدَامُ بْنُ مَعْدٍ يَكْرِبُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا أَكَلُ أَحَدٌ طَعَاماً خَيْراً مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ

Mikdâm İbn Ma'dikerib (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Hiçbir kimse, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvûd (a.s.) da kendi elinin emeğini yedi".⁷¹

Rivâyet, isnadındaki râvilerin "sika", senedinin de muttasıl olması hasebiyle "sahih"tir. Dolayısıyla, isnad ve metin açısından bir problem bulunmamaktadır.

Beşinci Rivâyet:

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدَّ فَاقَتُهُ ، وَمَنْ أَنْزَلَهَا بِاللَّهِ ، فَيُوشِكُ اللَّهُ لَهُ بِرِزْقٍ عَاجِلٍ أَوْ آجِلٍ »

İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlüllâh (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Kim ihtiyaç içine düşer de bunu insanlara açarsa, ihtiyacı kapanmaz. Kim de ihtiyacını Allah'a arzederse, Allah'ın, hemen veya ileride o kimseye rızık vermesi umulur".⁷²

Rivâyetin sıhhati hakkında farklı hadis âlimlerinin değerlendirmeleri vardır. Hadise eserinde yer verenlerden Tirmizî,

⁶⁸ Buhârî, Zekât 50, 53; Büyû' 15, Mûsâkât 13; Nesâî, Zekât 85; İbn Mâce, Zekât 25.

⁶⁹ Aynî, *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, ts., XIII, 498.

⁷⁰ Suyutî, *Şerhu Süneni İbn Mâce*, I, 132.

⁷¹ Buhârî, Büyû' 15, Enbiyâ 37.

⁷² Ebû Dâvûd, Zekât 28; Tirmizî, Zühd 18.

“hasen sahîh”, Hâkim ile Zehebî ise “sahîh” tespitinde bulunmaktadır.⁷³

Altıncı Rivâyet:

عن سمرة بن جندب رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم إنَّ المسألة كذا يكذب بها الرجل وجهه إلا أن يسأل الرجل سلطاناً أو في أمر لابد منه

Semûre İbn Cündeb (r.a.)’den rivâyet edildiğine göre Rasûlüllâh (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Dilenmek, yüz karasıdır. Kişi dilenmek suretiyle kendi yüzünü lekeler. Sadece devlet başkanından hakkını istemesi ya da zaruret sebebiyle dilenmek böyle değildir”.⁷⁴

Rivayetin isnadında geçen Muhammed b. Gaylan, Vekî b. Cerrah, Süfyan es-Sevrî, Abdülmelik b. Umeyr ve Zeyd b. Ukbe el-Fezârî “sika” râvilerdir.⁷⁵ Hadisi rivâyet eden âlimlerden Tirmizî, rivâyet hakkında “hasen sahîh” değerlendirmesinde bulunurken, İbn Hacer de eserinde aynı tespiti tekrarlamaktadır.⁷⁶ “Âlimler, hadisin anlaşılması noktasında bazı noktalara dikkat çekmektedir. Onlar, dilenme yüz karası bir suç, yüzü lekeleyen bir durumun ifadesi ve zilletten kinayedir, demektedirler. Dilenen kişinin kıyamet günü yüzünü tırmalayacağı anlamına gelmektedir. Devlet başkanından hakkını istemesi ise, onun elinde beytû’l-mâl olmasındandır. Beytû’l-mâl ise, içinde herkesin hakkı olan bir zenginliktir. Dolayısıyla kişi herhangi bir kişinin özel hakkını değil, beytû’l-mâl’de bulunan kendi hakkını istemektedir”, değerlendirmesinde bulunmuşlardır.⁷⁷

Yedinci Rivâyet:

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من سأل الناس تكثراً فإثمًا يسأل جفراً فليستقل أو ليستكبر

Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivâyet edildiğine göre Rasûlüllâh (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Mal biriktirmek için dilenen, gerçekte kor istiyor demektir. Artık ister az, ister çok dilensin”.⁷⁸

Rivâyet, Müslim’in *Sahîh*’inde geçen metniyle zikredilmiştir. Ancak İbn Mâce’de “tekessûran” ifadesi bulunmamaktadır. Hadisin kalan kısmı ise aynıdır. Rivâyetin isnad ve metin açısından bir problemi söz konusu değildir. Kâdî İyâz, hadisin metninde geçen “kor

⁷³ Münâvî, Zeynüddin Muhammed Abdür-raûf b. Tâcil’ârifin b. Nûriddin Ali, *Feyzü’l-Kadîr Şerhu Câmi’s-Sağîr*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1415, VI, 86.

⁷⁴ Tirmizî, Zekât 38; Nesâî, Zekât 93.

⁷⁵ İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve’t-Ta’dil*, III, 569; İbn Hıbban, *es-Sikat*, IV, 247; V, 116; IX, 202; Zirikli, *el-A’lâm*, VIII, 117.

⁷⁶ İbn Hacer, *Bülûgu’l-Merâm*, I, 235.

⁷⁷ Mübârekfûrî, *Mişkâtü’l-Mesâbih*, VI, 530; a.mlf., *Tuhfetü’l-Ahvezi*, III, 290.

⁷⁸ Ahmet, *Müsned*, II, 231; Müslim, Zekât 105; İbn Mâce, Zekât 25.

olma” ifadesinin zâhiri anlamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Kıyâmet günü dilencilik yapan kişi, ateş ile cezalandırılacaktır.⁷⁹ Kurtubî ise, “kor olma” ifadesinin bir tehdit ve az veya çok dilenme durumunda olanlara karşılaşılabilecekleri muhtemel durumların haber verilmesi olduğunu beyan etmektedir.⁸⁰

Sekizinci Rivâyet:

عن أبي هريرة رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَهُوَ عَلَى الْمَنبَرِ وَذَكَرَ الصَّدَقَةَ وَالتَّعَفُّفَ عَنِ الْمَسْأَلَةِ الْيَدِ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى وَالْيَدِ الْعُلْيَا هِيَ الْمُنْفِقَةُ وَالسُّفْلَى هِيَ السَّائِلَةُ

İbn Ömer (r.a.)’dan rivâyet edildiğine göre Rasûlüllâh (s.a.s.) minber üzerinde iken sadaka vermekten, dilenmeyip iffetli yaşamaktan bahsetmiş ve şöyle buyurmuştur: “Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır. Üstteki el, veren; alttaki el ise, dilenip alan eldir”.⁸¹

Rivâyetin isnad ve metin açısından bir problemi bulunmamaktadır.

Dokuzuncu Rivâyet:

عن ابن عمر رضي الله عنهما أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَرَالِ الْمَسْأَلَةَ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يُلْقَى اللَّهُ تَعَالَى وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مَرْعَةٌ لَحْمٌ

İbn Ömer (r.a.)’dan rivâyet edildiğine göre Nebi (s.a.s.) şöyle buyurdu: “İçinizden birilerinin, yüzünde bir parça et bile kalmamış olduğu halde Allah’ın huzuruna çıkacağı güne kadar dilencilik aranızda sürüp gidecektir”.⁸²

Rivâyet, isnadındaki ravilerin “sika” ve senedinin de muttasıl olması hasebiyle “sahih”tir. Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’inin yanında Ahmet İbn Hanbel’in de eserinde geçen isnatta sıhhat bakımından bir problem tespit edilememiştir. “Yüzünde et parçası kalmaması” ifadesi hakkında âlimler, “bunun kişinin ihtiyacı olmadan dilenmesi hasebiyle kıyâmet günü gerçekleşek bir durumdur” tespitinde bulunmuşlardır.⁸³ Hattâbî ise, dilendiği için kişiye yapılan cezalandırma sebebiyle yüzündeki etlerin düşebileceğinden bahsetmektedir.⁸⁴

⁷⁹ Nevevî, *el-Minhâc*, VII, 130.

⁸⁰ Suyutî, *ed-Dibac ala Sahihî'l-İmam Müslim b. el-Haccac.*, Dâru'l-Erkâm, Beyrut, ts., III, 120.

⁸¹ Buhârî, *Zekât* 18, 50; Müslim, *Zekât* 94, 95, 96, 97, 106; Ebû Dâvûd, *Zekât* 28. Tirmizî, *Zühd* 32, *Kıyâmet* 39; Nesâî, *Zekât* 50, 52, 53, 93.

⁸² Ahmet, *Müsned*, II, 15; Buhârî, *Zekât* 52; Müslim, *Zekât* 103, 104.

⁸³ İbn Battâl, Ebû'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdülmelik, *Şerhu Sahihî'l-Buhârî*, nşr. Ebû Temîm Yâsir b. İbrahim, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, ts., III, 512.

⁸⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, III, 339.

Onuncu Rivâyet:

وَعَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تِسْعَةً أَوْ ثَمَانِيَةً أَوْ سَبْعَةً فَقَالَ أَلَا تَتَّبِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكُنَّا حَدِيثِي عَهْدٍ بِبَيْعَةِ ، فَقُلْنَا : قَدْ بَايَعْنَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، ثُمَّ قَالَ : « أَلَا تَتَّبِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ ؟ » فَبَسَطْنَا أَيْدِيَنَا وَقُلْنَا قَدْ بَايَعْنَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَعَلَامَ تَبَايَعُكَ ؟ قَالَ عَلَى أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَالصَّلَاةَ الْخَمْسَ وَتُطِيعُوا وَأَسْرَ كَلِمَةً خَفِيَةً وَلَا تَسْأَلُوا النَّاسَ شَيْئاً فَلَقَدْ رَأَيْتُ بَعْضَ أَوْلِيَاكَ النَّفَرِ يَسْقُطُ سَوْطُ أَحَدِهِمْ فَمَا يَسْأَلُ أَحَدًا يُنَاوِلُهُ إِيَّاهُ

Ebû Abdurrahman Avf İbn Mâlik el-Eşcaî (r.a.) şöyle dedi: Biz dokuz veya sekiz yahut yedi kişilik bir grup Rasûlüllâh (s.a.s.)'in yanında oturuyorduk. Bize: "Allah'ın elçisine biat etmez misiniz?" buyurdu. Oysa biz, yeni biat etmiştik. Bu sebeple: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz sana biat ettik ya! dedik. Sonra tekrar: "Allah'ın elçisine biat etmeyecek misiniz?" buyurdu. Bu defa biat için ellerimizi uzatarak: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz sana biat etmiştik. Şimdi ne üzerine biat edeceğiz? dedik. "Allah'a kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, beş vakit namazı kılmak, itaat etmek - sesini alçaltarak bir cümle söyledi- ve kimseden bir şey istememek üzere biat edeceksiniz! buyurdu.

Avf İbn Mâlik diyor ki: Yemin ederim ki bu gruptan bazılarını görürdüm; kamçısı yere düşerdi de kimseden onu kendisine vermesini istemezdi.⁸⁵

Rivâyetin isnad açısından bir problemi yoktur. Metinde geçen "Allah'a kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, beş vakit namazı kılmak, itaat etmeden sonra kimseden bir şey istememek üzere biat edilmesi" ifadesinin genel bir ifade olduğu belirtilmektedir. Çünkü olay, birinci akabe biatında gerçekleşmiştir. Bu ifadede insanın istememeyi arzu ettiğine dair bir delil söz konusudur.⁸⁶

On Birinci Rivâyet:

عَنْ سَفْيَانَ صَخْرَ بْنِ حَرْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُلْحِقُوا فِي الْمَسْأَلَةِ ، فَوَاللَّهِ لَا يَسْأَلُنِي أَحَدٌ مِنْكُمْ شَيْئاً ، فَخَرَجَ لَهُ مَسْأَلَةٌ مِنِّي شَيْئاً وَأَنَا لَهُ كَارِهٌ فَيُبَارِكُ لَهُ فِيمَا أُعْطِيَتْهُ

Ebû Abdurrahman Muâviye İbn Ebû Süfyân Sahr İbn Harb (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlüllâh (s.a.s.) şöyle buyurdu. "Dilenmekte ısrar etmeyiniz. Allah'a yemin ederim ki, sizden biri benden bir şey ister de, hoşuma gitmemesine rağmen benden bir şey koparırsa, verdiğim malın bereketini görmez".⁸⁷

Rivâyet, isnad açısından "sahih"tir. Metin kısmında geçen "hoşuma gitmeden benden alınan malın bereketi olmaz" ifadesini âlimler, vermenin gönülden gelen bir şey olduğunu, hoşlanılmayan

⁸⁵ Müslim, Zekât 108; Ebû Dâvûd, Zekât 27; Nesâî, Salât 5; Biat 18; İbn Mâce, Cihâd 41.

⁸⁶ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, I, 78.

⁸⁷ Ahmet, *Müsned*, IV, 98; Müslim, Zekât 99; İbn Hıbban, *es-Sikât*, VIII, 183.

istekle meydana gelen dilenmeden elde edilen malın bereketinin olamayacağını düşünmektedirler.⁸⁸

On İkinci Rivâyet:

عن حكيم بن حزام رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال اليد العليا خير من اليد السفلى وأبدأ بمن تقول وخير الصدقة ما كان عن ظهر غني ومن يستغففر يغفر الله له ومن يستغن يغني الله

Hakim İbn Hizâm (r.a.)’den rivâyet edildiğine göre Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Üstteki el, alttaki elden daha hayırlıdır. Harcamaya, geçimini üstlendiklerinden başla! Sadakanın iyisi, ihtiyaç fazlası maldan verilir. Dilenmekten sakınmak isteyenleri Allah iffetli kılar. Halka karşı tok gözlü davranmak isteyenleri de Allah, insanlara muhtaç olmaktan kurtarır”.⁸⁹

Rivâyetin sened ve metin açısından bir problemi bulunmamaktadır. Metnin anlaşılması noktasında, sadakanın ihtiyaç fazlası maldan verilmesi gerektiği, aksi takdirde ev halkının ihtiyacının giderilemeyeceği belirtilmektedir. Çünkü kişinin üzerinde, ehlini başkalarına muhtaç bırakmama gibi bir görev söz konusudur. Dolayısıyla, başkalarına yapılacak yardımla ailesini ihtiyaç sahibi hale gelmemesi esastır.⁹⁰

On Üçüncü Rivâyet:

وعن حكيم بن حزام رضي الله عنه قال : سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم فأعطاني ثم سألته فأعطاني ثم سألته فأعطاني ، ثم قال يا حكيم إن هذا المال خضر خلو فمن أخذه بسخاوة نفس بورك له فيه ومن أخذه بإشراف نفس لم يبارك له فيه ، وكان كالذي يأكل ولا يشبع ، واليد العليا خير من اليد السفلى قال حكيم فقلت : يا رسول الله والذي بعثك بالحق لا أرزأ أحداً بعدك شيئاً حتى أفارق الدنيا ، فكان أبو بكر رضي الله عنه يذعو حكيماً ليُعطيَه العطاء فيأبى أن يقبل منه شيئاً ثم إن عمر رضي الله عنه دَعَا ليُعطيَه ، فأبى أن يقبله . فقال : يا معشر المسلمين ، أشهدكم على حكيم أبي أعرض عليه حقه الذي قسمه الله له في هذا الفيه ، فيأبى أن يأخذه . فلم يرزأ حكيم أحداً من الناس بعد النبي صلى الله عليه وسلم حتى توفي .

Hakim İbn Hizâm (r.a.) şöyle dedi:

Rasûlüllâh (s.a.s.)’den (mal) istedim, verdi. Bir daha istedim, yine verdi. Tekrar istedim, tekrar verdi. Sonra şöyle buyurdu: “Ey Hakîm! Gerçekten şu mal çekici ve tatlıdır. Kim onu hırs göstermeksizin alırsa, o malda kendisine bereket verilir. Kim de ona göz dikerek hırs ile alırsa, o malın bereketi olmaz. Böylesi kişi, yiyip yiyip de bir türlü doymayan obur gibidir. Üstteki (veren) el, alttaki (alan) elden daha hayırlıdır.” Hakîm diyor ki, bunun üzerine ben: Ey Allah’ın Resûlü! Seni hak din ile gönderen Allah’a yemin ederim ki, yaşadığım sürece senden başka kimseden bir şey kabul

⁸⁸ Mübârekfûrî, *Mişkât*, VI, 509.

⁸⁹ Buhârî, Zekât 18, Vasâyâ 9, Nafakât 2; Müslim, Zekât 95; Ebû Dâvûd, Zekât 39; Nesâî, Zekât 53, 60.

⁹⁰ Aynî, *Umdetü’l-Kârî*, XIII, 327.

etmeyeceğim, dedim. Gün geldi, Hz. Ebû Bekir, Hakîm'i kendisine ganimet malından hisse vermek için çağırdı. Fakat Hakîm, onu almaktan uzak durdu. Daha sonra Hz. Ömer, kendisini bir şeyler vermek için davet etti. Hakîm yine kabul etmedi. Bunun üzerine Ömer: Ey Müslümanlar! Sizi Hakîm'e şahit tutuyorum. Ben kendisine şu ganimetten Allah'ın ona ayırdığı hissesini veriyorum, fakat o almak istemiyor, dedi. Netice itibarıyla Hakîm, Rasûlüllâh (s.a.s.)'in vefatından sonra, ölünceye kadar kimseden bir şey kabul etmedi.⁹¹

Rivâyet, birçok kaynaktan "sahîh" olarak nakledilmektedir. Hakîm İbn Hızâm (r.a.)'ın almama yönündeki yaklaşımını ise âlimler zühd anlayışı olarak değerlendirmişlerdir. Çünkü Allah Rasûlü'ne kimseden bir şey almayacağına dair söz vermiştir.⁹²

On Dördüncü Rivâyet:

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ
وَرَزَقَ كَفَافًا وَقَفَّعَهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ

Abdullah İbn Amr (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlüllâh (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Müslüman olan, yeterli geçime sahip kılınan ve Allah'ın kendisine verdiklerine kanaat etmesini bilen kurtulmuştur".⁹³

İsnad açısından "sahîh" olan hadisi şarihler, yeteri kadar malı olan, başkalarına muhtaç olmayan ve elindekileri artırmak için daha fazlasına da tamah etmeyen kişiler kazanmıştır, şeklinde değerlendirmişlerdir.⁹⁴ Beğavî'nin Şerhu's-Sünne'sinde ise, yeteri kadar rızkın ne olduğu sorusuna, bir gün aç bir gün tok geçirmek olarak açıklanmıştır.⁹⁵

On Beşinci Rivâyet:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ
وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ

Ebû Hureyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Gerçek zenginlik, mal çokluğu değil, gönül tokluğudur".⁹⁶

⁹¹ Buhârî, Vasâyâ 9, Cihâd 27, Zekât 47, 50, Humus 19, Rikak 7, 11; Müslim, Zekât 96; Tirmizî, Fiten 26, Zühd 41; Nesâî, Zekât 50, 80, 93; İbn Mâce, Fiten 19.

⁹² Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XXI, 77.

⁹³ Müslim, Zekât 125; Tirmizî, Zühd 35.

⁹⁴ Suyutî, *et-Teyssir*, II, 379.

⁹⁵ Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, XIV, 245.

⁹⁶ Buhârî, Rikâk 15; Müslim, Zekât 130; Tirmizî, Zühd 40; İbn Mâce, Zühd 9.

Rivâyet, isnad açısından “sahîh”tir. Tirmizi ise, “hasen sahîh” tespitinde bulunmuştur. Metnin anlaşılmasında âlimlerin daha çok gönül zenginliği üzerinde durdukları görülmektedir. Fakirlik ve zenginlik kişinin yapısıyla alakalı bir durumdur. Eğer kişinin gönlü fakir ise ona zengin olmasının bir faydası olmayacaktır. Çünkü fakir olan gönül kişiyi başkalarına yardım etmede geri tutacaktır.⁹⁷

On Altıncı Rivâyet:

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ليس المسكين الذي ترده التمرة والتمران ولا التمرة والتمران إنما المسكين الذي يتعفف وفي رواية في الصحيحين ليس المسكين الذي يطوف على الناس ترده التمرة والتمران ولكن المسكين الذي لا يجد غنى يغنيه ولا يفطن به فيتصدق عليه ولا يقوم فيسأل الناس والتمران

Ebû Hureyre (r.a.)’den rivâyet edildiğine göre Rasûlüllâh (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Bir iki hurma veya bir iki lokmayla savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, muhtaç olduğu hâlde dilenmeyen kimsedir”.⁹⁸

Sahîh-i Buhârî ve *Sahîh-i Müslim*’deki diğer bir rivâyete göre ise Rasûlüllâh (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Kapı kapı dolaşıp bir iki lokma, bir iki hurma ile savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, kendisine yetecek malı bulunmayan, muhtaç olduğu bilinip de kendisine sadaka verilmeyen ve kimseden bir şey dilenmeyen kimsedir”.⁹⁹

On Yedinci Rivâyet:

وعن أبي كبشة عمرو بن سعد الأثماري رضي الله عنه أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ثلاثة أقسم عليهم وأحدنكم حديثاً فأحفظوه ما نقص مال عبد من صدقة ولا ظلم عبد مظلمة صبر عليها إلا زاد الله عزاً ولا فتح عبد باب مسألة إلا فتح الله عليه باب فقر أو كلمة نحوها

Ebû Kebşe Amr İbn Sa’d el-Enmârî (r.a.)’den rivâyet edildiğine göre o, Rasûlüllâh (s.a.s.)’i şöyle buyururken dinlemiştir: “Haklarında yeminle söz söyleyebileceğim üç haslet vardır; iyi belleyiniz! Sadaka vermekle kulun malı eksilmez. Uğradığı haksızlığa sabreden Allah şerefini arttırır. Dilene kapısını açan kimseye Allah, fakirlik kapısını açar (veya buna benzer bir cümle söyledi).¹⁰⁰

Tirmizi, rivâyetin isnad açısından “hasen sahîh” olduğunu ifade etmektedir. Rivâyetin metninde geçen “dilenme kapısını açan kimseye Allah fakirlik kapısı açar” kısmı hakkında şarihler değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Onlara göre, açılan fakirlik

⁹⁷ Aynî, *Umdetü’l-Kârî*, XXXIII, 219.

⁹⁸ Buhârî, Tefsîru sûre (2), 48; Müslim, Zekât 102; Ebû Dâvûd, Zekât 24; Nesâî, Zekât 76.

⁹⁹ Buhârî, Zekât 53; Müslim, Zekât 101; Nesâî, Zekât 76.

¹⁰⁰ Tirmizî, Zühd 17.

kapısı, kişinin normal ihtiyaçlarından daha fazla harcama yapması, dolayısıyla fakirliğe düşmesidir, şeklinde anlaşılmıştır.¹⁰¹ Münâvî ise, elde olmayan ve hesap edilemeyen bir durumda malların telef olmasıdır, demiştir.¹⁰²

On Sekizinci Rivâyet:

حَدَّثَنَا أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ أَبِي السَّفَرِ حَدَّثَنَا شَهَابُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَمْرٍو الْقُرَشِيُّ عَنْ سَفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا أَنَا عَمَلْتُهُ أَحَبَّنِي اللَّهُ وَأَحَبَّنِي النَّاسُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ارْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ وَارْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ يُحِبُّوكَ

Sehl İbn Sa'd es-Sâidi (r.a.) rivâyet etti. Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek, Ya Rasûlellâh! Yaptığımda hem Allah'ın hem de insanların beni seveceği bir amel tavsiye ediniz dedi. Allah Rasûlü (s.a.s.), "Dünyaya gönül bağlama ki, Allah seni sevsin. İnsanların eline bakma ki, halk seni sevsin" buyurdu.¹⁰³

Rivâyetin isnadında geçen ravilerden Hâlid İbn Amr el-Kuraşî hakkında farklı değerlendirmeler yapılmaktadır. Cerh ve ta'dil âlimlerine göre o "metrûkû'l-hadis" yani "zaîf",¹⁰⁴ Ebû Dâvûd, "leyse bi şey'in", Nesâî ise "leyse bi sikatin" tespitinde bulunmaktadır.¹⁰⁵ Nevevî ise bu rivâyetin "hasen" seviyesinde olduğunu ifade etmektedir.

On Dokuzuncu Rivâyet:

عَنْ ثَوْبَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ تَكَفَّلَ لِي أَنْ لَا يَسْأَلَ النَّاسَ شَيْئاً وَأَتَكَفَّلَ لَهُ بِالْجَنَّةِ فَقُلْتُ : أَنَا ، فَكَانَ لَا يَسْأَلُ أَحَداً شَيْئاً

Sevbân (r.a.) şöyle dedi:

Rasûlüllâh (s.a.s.), "Kim bana, halktan hiçbir şey dilenmeyeceğine dair söz verirse, ben de ona cenneti garanti ederim" buyurdu. Bunun üzerine ben söz veriyorum dedim. Râvi diyor ki, Sevbân hiç kimseden hiçbir şey istemiyordu.¹⁰⁶

Rivâyet, isnad açısından "sahih"tir. Metin kısmında geçen, başkasından istemeyene cennetin garanti edileceği ifadesini şarihler başka bir hadis ile açıklamaktadırlar. Söz konusu rivâyette Hz. Peygamber (s.a.s.), "eğer sen istemeden başkası sana bir şeyler verirse, onu ye ve tasadduk et", diğer bir rivâyette ise, "kim

¹⁰¹ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezî*, VI, 507.

¹⁰² Münâvî, *et-Teyisr*, I, 947.

¹⁰³ İbn Mâce, *Zühd* 1.

¹⁰⁴ İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, III, 343.

¹⁰⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, VIII, 140.

¹⁰⁶ Ahmet, *Müsned*, V, 276; Ebû Dâvûd, *Zekât*, 27; Tirmizî, *Zühd*, 61.

istemedi Allah ona bir nimet verirse onu yesin ve tasadduk etsin” geçmektedir.¹⁰⁷

III. Hadislerin Rivâyet-Dirâyet Bütünlüğü Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Dilenme konusunda Hz. Peygamber’den gelen rivâyetleri üç farklı başlıkta ele aldık. Bunlardan ilki, Rasûlüllâh (s.a.s.)’in isteyene istediğini vermesi yönündeki rivâyetlerdir. “Elinde altından iki kap görerseniz bile dilenciye yardım etmekten kaçınmayın”¹⁰⁸ ve “Dilenci atın üzerinde bile gelse veriniz”¹⁰⁹ rivâyeti “za’îf”, “At üzerinde bir dilenci sizden bir şey isterse yarım hurma bile olsa ona yardımda bulunmak gerekir”¹¹⁰ ve “Dilenciler yalan söylememiş olsalardı onları reddeden kimse iflah olmazdı”¹¹¹ rivâyetleri isnatlarındaki hadis uyduran bir râviden dolayı “mevzû”dur. Zikrettiğimiz dört rivâyetten ikisi “mevzû” ikisi ise “za’îf” hükmündedir.

Mevzû rivâyetlerin dışında kalan iki za’îf rivâyet hakkında âlimler değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Hadis şârihi âlimler özellikle “dilenci atın üzerinde bile gelse veriniz”¹¹² rivâyetini anlamaya çalışmışlardır. Çünkü burada at gibi bir mala mâlik olan kişinin dilencilik yapmasının incelenmesi gerekmektedir. Böyle bir mala sahip olanın şeklen bakıldığında belli ekonomik imkânlarla sahip olduğu kanaatine varılmaktadır. Bu noktada Allah Rasûlü, niçin atın üzerinde bile olsa gelen dilenciye yardım etme tavsiyesinde bulunmuştur?

Hadis âlimleri, atın üzerinde bile gelse isteyene verilmesi hadisini genellikle aynı yönde anlamışlardır. Atın üzerinde gelen kişi yolcu, borçlu, savaşan bir asker veya geride bıraktığı ailesi için yiyecek arayan biri olabilir. Bu şekilde gelen kişiye sadaka vermek caizdir görüşündedirler. Söz konusu âlimler gelen kişinin ekonomik yönünün istenen kişiye maruf olmadığını bu durumda en azından hüsnü zan besleyerek yardımda bulunabileceğini ifade etmişlerdir.¹¹³ Bazı hadis şarihleri ise, gelen kişinin başkasından dilenme rezilliğini göze alarak geldiğini, böyle bir halde ona kötü zan besleyerek muamele edilmemesi gerektiğini aksine güleryüzle davranılmasını

¹⁰⁷ İbn Abdilber, *et-Temhîd*, IV, 108.

¹⁰⁸ Bezzâr, *el-Müsne'd*, II, 468; el-Muttakî, Ali, *Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl* nşr. Bekri Hayyânî ve Saffet es-Saka, Müessesetü'r-Risâle, byy., 1401, VI, 407.

¹⁰⁹ İbn Adi, *el-Kâmil*, V, 29.

¹¹⁰ er-Razzâz, *el-Mecmû'*, I, 158.

¹¹¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VIII, 246; el-Muttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, VI, 362.

¹¹² İbn Adi, *el-Kâmil*, V, 29.

¹¹³ Suyûtî, *Tenvirü'l-Havâlik Şerhu Muvattai Mâlik*, II, 571; Aliyyül-Karî, *Mirkâtü'l-Mefâti'h Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih*, IX, 442-443; Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, V, 370.

tavsiye etmektedirler.¹¹⁴ İbn Abdilber, at üzerinde gelene verilmesi rivâyetinin sadaka vermeye yönlendirmeyi, bir atın, sahibini ne kendisine sadaka verilemeyecek kadar bir zenginliğe sokabileceğini ne de fakirlikten çıkarabileceğini düşünmektedir. Ona göre burada sadakaya teşvikten başka bir şey yoktur.¹¹⁵

Atın üzerinde bile olsa gelen kişiye yardım edin rivâyetini şerh eden âlimler istisnasız sadaka verilmesi yönünde değerlendirmelerini serdetmişlerdir. Bu noktada, Allah Rasûlü'nün isteyene istediğini verme tavsiyesini dilencilığa teşvik sadedinde düşünmemek gerekir. Bunu onun insanları kıramama ve devlet başkanı olarak Peygamber¹¹⁶ konumlarından kaynaklanan bir durum olarak düşünmek daha isabetli olacaktır. Çünkü O'nun hayatı incelendiğinde genellikle kendisinden bir şey isteyen reddetmediği bilinmektedir.¹¹⁷

Hız. Peygamber'den gelen ve dilencilığı zemmeden on dokuz rivâyet aslında onun ne düşündüğünü göstermektedir. On dokuz rivâyete karşılık Allah Rasûlü'nden sadece iki rivâyet dilencilik verilmesi yönündedir. Söz konusu rivâyetlerin de dilenmenin dışında borçlu ve asker gibi ihtiyaç sahibi kişiler için olabileceği değerlendirmeleri söz konusudur. Allah Rasûlü'nün dilenen kişilerin onların ahiretteki hallerini göstererek vazgeçirme yolunu takip ettiği anlaşılmaktadır.

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in dilencilikten sakındırma ameliyesinin temelinde Allah Teâlâ'nın konu ile ilgili Kur'an-ı Kerim'deki ayet-i kerime'leri yatmaktadır. Duhâ suresinde geçen ayet-i kerime'de "İsteyeni azarlama"¹¹⁸ geçmektedir. Müfessirler, bu ayet-i kerime'yi senden biri bir şey istediğinde azarlama, güzel ve yumuşak bir tavırla geri çevir şeklinde anlamışlardır.¹¹⁹ İbn Ebû Hâtim ve er-Râzî, sana biri dini bir şey sorarsa onu reddetme olarak anlaşılması gerektiğini ifade etmektedirler.¹²⁰ Allah Teâlâ diğer bir ayette ise "Onlar dilenmedikleri için, onları tanımayanlar dilenmediklerine bakarak zengin olduklarını zannederler. Sen ise onları simalarından tanırısın; onlar, yüzüzlük ederek insanlardan ısrarla bir şey istemezler"¹²¹

¹¹⁴ Azîmâbâdi, *Avnu'l-Ma'bûd*, V, 57, 58.

¹¹⁵ İbn Abdilber, *et-Temhîd*, V, 294.

¹¹⁶ Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XII, 256; İbn Battâl, *Şerhu Sahihî'l-Buhârî*, III, 267.

¹¹⁷ Buhârî, Cenâiz 28.

¹¹⁸ Duhâ, 93/10.

¹¹⁹ Suyutî, *ed-Durrü'l-Mensûr*, X, 287; Semerkandî, *Bahru'l-Ulûm*, IV, 416; İbn Kesîr, *Tefsîru Kur'âni'l-Azîm*, VIII, 427; Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, V, 405; Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'an*, XX, 101.

¹²⁰ Râzî, Ebû Abdullah Muhammed İbn Ömer, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, XVII, 85; Suyutî, *ed-Durrü'l-Mensûr*, X, 287.

¹²¹ Bakara, 2/273.

buyurmaktadır. Bunlara ilaveten Allah Teâlâ'nın insana rızkını takdir ettiği, cimrilik edilmemesi ve yeryüzünde herşeyin rızkının yaratıcıya ait olduğu hakkında ayet-i kerimeler de geçmektedir.¹²²

Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde dilenmeye yönelik bir teşvik bulunmamaktadır. Aksine dilenmenin zemmedildiği tespit edilmektedir. Hz. Peygamber'den gelen "at üzerinde bile gelse veriniz" rivâyetini şarihler daha çok borçlular, asker için ve bir at ile zengin olunmaz değerlendirmeleriyle açıklamışlardır. Dilencilere yardım etme şeklinde anlayan şarihler ise azınlıkta kalmıştır.

Sonuç

Makale kapsamında zikredilen rivâyetlere bakıldığında Hz. Peygamberin toplumu dilenme konusunda bir değişim ve dönüşüme tabi tutma isteği görülmektedir. Çünkü dilencililiği zemmeden rivâyetler, isteyene istediğini verme rivâyetlerinden dört kat fazladır. Bu, onun asıl niyetinin ne olduğunu göstermektedir. Çalışma kapsamında yirmi dört rivâyetten on altısı sahih, üçü hasen sahih, üçü za'îf ve iki rivâyetin de mevzû olduğu tespit edilmiştir.

Dilencililiği zemmeden rivâyetlerin teşvik edenlerden çok fazla olmasından, Allah Rasûlü'nün Müslümanların dilenmemesi yönünde arzusunun olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir tavır orataya konulduktan sonra, eğer sizden birileri bir şeyler isterlerse, isteyen de at üzerinde bile gelse ona verebilirsiniz tavsiyesinde bulunmaktadır.

Kuran-ı Kerim'de Allah Teâlâ dilencilerle ilgili ayetlerde onlara sadaka verilmesi yönünde bir ifade zikretmemiştir. Aksine asıl ihtiyaç sahiplerinin dışarıdan bakıldığında zengin göründüklerini belirterek, onların araştırılıp bulunması ve yardımların verilmesi teşvik edilmektedir.

Bugün dilenme konusunda örgütlü ve meseleyi % 70-80 meslek haline getiren¹²³ bir yapının olduğunu resmi veriler işaret etmektedir. Birilerinin zorla dilendirilip topladıklarını ellerinden alan ve insanlar üzerinden duygu sömürücülüğü yapanlara karşı, incitmeden vermeme hakkı kullanılabilir. Çünkü Hz. Peygamber

¹²² Konu ile ilgili ayet-i kerimeler şu şekildedir: وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا "Eli boynuna bağlýmış gibi cimri olma! Elini büsbütün açıp israfa da kaçma!" (İsra, 17/29), وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَن يُبْعِدُونِ "İnsanları ve cinleri ben, yalnızca bana kulluk etmeleri için yarattım; yoksa onlardan rızık ve beni doyumalarını istemiyorum." (Zâriyat, 51/56-57), وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامٌ "Onlar verdikleri zaman israf etmezler; cimrilik de etmezler; ikisi ortası bir yol tutarlar.", وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا "Yeryüzündeki her canlının rızkını Allah üstlenmiştir." (Hüd, 11/ 6).

¹²³ Vatandaş, "Dilencilik ve Dilenciler" 2002, 4(1), s. 177.

dönemindeki bireysel dilenme ameliyesinden ziyade mesele, örgütlü ve meslek haline gelmiş, insanlar da bunda araç olarak kullanılmaya çalışılmaktadır. Gerçekten ihtiyaç sahibi olduğu bilinen ve düşünülen kişilerin dışındaki dilencilere verilmemesi en uygun yol gibi görünmektedir.